

В общем, можно сказать, что роль жены в браке была служебной и сильно зависимой, что не могло не отражаться на ее бракоразводных правах. Это значит, что наше древнее обычное право при разводах имело ввиду, главным образом, лицо мужа, а не жены.

Ю.В. Васілевіч
БДЭУ (Мінск)

КРЫНІЦЫ ШЛЮБНА-СЯМЕЙНАГА ПРАВА ПЕРЫЯДУ СЯРЭДНЯВЕЧЧА

Перыяд з XIV па XVI стагоддзе ўяўляе сабой цікавейшы адрэзак часу для аналізу шлюбных адносін. Трэба адзначыць, што ў гэты перыяд і асноўнай крыніцай права лічыцца **прававы звычай**.

Але паступова звычай як крыніца права саступае свае месца закону. Але ўжо ў другім Статуце карыстанне нормамі звычайнага права забараняецца ўвогуле: “одными правы писаными отъ насъ даными судити и справовати” (р. I, арт. 1). Трэці Статут яшчэ дакладней растлумачаў выкарыстанне крыніц права: “...нічога з галавы і домыслу свайго таксама і са звестак сваіх судзіць і вырашаць не павінны і не маюць права, толькі паводле гэтага статута і артыкулаў, у ім запісаных... а дзе б чаго ў тым статуце не хапала, тады суд у прымяненні да падобных выпадкаў паводле свайго сумлення і па прыкладу іншых правоў хрысціянскіх тое рашаць і судзіць павінен” (р. IV, арт. 54).

Значная роля ў праваразвіцці таго часу была адведзена дактрыне, альбо навуцы права, якую можна растлумачыць як навуковае разуменне права і яго змест у рэгуляванні праваадносін. Праз дактрыну права стваралася тэрміналогія і асноўныя прававыя паняцці. Асновай развіцця навукі права была рымская юрыспрудэнцыя.

Таксама адной з крыніц права ў той час была судовая практыка, якая вызначаецца як ужыванне прыкладаў раней вырашаных спраў пры адсутнасці ў пісаным ці звычайным праве **неабходных нормаў**.

Нельга абмінуць увагай і такую крыніцу права, як **прынцыпы права**, або **прынцыпы справядлівасці**, мэтай якіх з’яўляецца спалучэнне добра, справядлівасці і права. Асаблівае значэнне надавалася **прынцыпам права ў выпадку недасканаласці існуючага заканадаўства ці несупадзення нормаў права**.

Калі казаць аб **субсідыярных крыніцах**, то трэба адзначыць **прынцыповы ўплыў рымскай сістэмы, адлюстраваннем чаго з’яўляецца шэраг аналогій у ста-**

тутным і рымскім праве. Аналогіі назіраюцца ў рэгуляванні пасагу, спадчыных дачыненняў (паходжанне спадчыны, абавязковае атрыманне спадчыны, атрыманне спадчыны па закону, па тэстаменце, межы свабоды тэстамента і г.д.). Найбольшую аналогію можна адзначыць у рэгуляванні інстытута апекі. Паняцце і парадак прызначэння апекі вызначаюцца аднолькава і ў рымскім праве, і ў Статутах.

Адной з крыніц цывільнага і шлюбна-сямейнага права Беларусі было нямецкае гарадское права, вядомае як магдэбургскае, якое пэўным чынам паўплывала на фармаванне прававой сістэмы нашай краіны. Часцей яно выкарыстоўвалася ў судах як дапаможная крыніца.

Для феадальнага шлюбна-сямейнага права натуральным было дамінаванне рэлігійнай ідэалогіі з прычыны асаблівага становішча царквы ў феадальным грамадстве.

Але ж ~~сямейныя~~ і шлюбныя дачыненні рэгуляваліся не толькі свецка-царкоўным ~~заканадаўствам~~, але і царкоўным, а менавіта- Кормчай, у якую ўвайшлі такія ~~крыніцы~~, як “Руская праўда”, Статут Уладзіміра і Статут Яраслава, нормы ~~рымскага~~ права і Номаканона. Акрамя Кормчых, шлюбныя дачыненні ў нашай краіне ў сярэднявеччы перыяд рэгламентаваліся таксама трэбнікамі і службоўнікамі, у якіх змяшчаліся правілы заручын і вячанання, аднаўлення шлюбу, а таксама павучанне маладым.

Да крыніц права каталіцкай царквы перыяду Сярэднявечча, што рэгулявалі шлюбна-сямейныя дачыненні, належаць Дэкрэт Грацыяна XII ст., Дэкрэталі Рыгора IX 1234 г., *Corpus Juris Canonici* 1582 г.

Але трэба адзначыць, што дапаможныя крыніцы не змянялі аўтарытэту мясцовага права, яны толькі служылі разумнаму і справядліваму закону, спрыялі развіццю прававой сістэмы дзяржавы і сацыяльна-эканамічнаму развіццю нашых гарадоў.

У XIV–XV стст права Беларусі было адлюстравана ў прывілеях. Але толькі невялікая частка іх нормаў рэгулявала сямейна-шлюбныя і масмасныя адносіны. Найбольш развітым у прыватным праве прывелейнага перыяду быў інстытут спадкаемства. Таксама пэўнае прававое афармленне ў прывілеях атрымаў інстытут забеспячэнне ўдавы, які пазней быў замацаваны як вена і пасаг.

Працэс цэнтралізацыі краіны, які пачаўся ў XV–XVI стст., закрануў і праваразвіццё, што адбілася на фарміраванні агульнадзяржаўнага ~~заканадаўства~~. Агульназемскі характар насілі спачатку прывілеі 1387, 1413, 1447 гг., а ў XVI ст. Статуты 1529, 1566, 1588 гг.

Неабходна падкрэсліць, што *Статуты Вялікага Княства Літоўскага 1529, 1566, 1588 гг.* змяшчалі толькі асноўныя прынцыпы, нормы шлюбнага

права, у астатнім адсылаючы да рэгулявання кананічным (царкоўным) заканадаўствам.

Найбольш дэтальна распрацаваны ў Статутах інстытуты, якія датычыліся абавязковых, рэчавых і сямейна-маёмасных дачыненняў. Маёмасныя дачыненні, якія вынікалі са шлюбна-сямейных адносін, дзяржава заўсёды імкнулася пакінуць пад юрысдыкцыяй свецкай улады, пра што сведчаць падрабязна распрацаваныя ў Статутах інстытуты спадкаемства, апекі, маёмаснага забеспячэння жанчыны.

Акрамя таго, у агульнадзяржаўных законах замацоўваліся агульныя прынцыпы сямейна-шлюбных дачыненняў. У сувязі з чым можна сцвярджаць, што менавіта з гэтага часу пачынаецца сапраўднае афармленне заканадаўства па сямейным праве і фарміраванне гэтай галіны права.

Такім чынам, можна зрабіць выснову, што свецкая улада ў гэты перыяд імкнулася ўвесці і замацаваць асноўныя прынцыпы шлюбна-сямейных дачыненняў у свецкім заканадаўстве.

А.А. Варанько
БДЭУ (Мінск)

САЦЫЯЛАГІЧНАЯ ШКОЛА КРЫМІНАЛЬНАГА ПРАВА ІВАНА ЯКАЎЛЕВІЧА ФАЙНІЦКАГА

Іван Файніцкі з'яўляўся найбольш актыўным прадстаўніком сацыялагічнай школы крымінальнага права, якая была заснавана ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. У адрозненні ад прававога пазітывізму прадстаўнікі гэтай школы пад правам разумелі “жывое права” — сістэму канкрэтных праваадносін у прававой сферы. Такое права супрацьпастаўлялася заканадаўчым актам, у сувязі з чым суд (да і не толькі ён) мог па-свойму тлумачыць нормы пісанага права. На жаль, апошняе магло прыводзіць да адміністрацыйнага і судовага свавольства.

Сацыялагічная школа крымінальнага права з'яўляецца пераемніцай і адначасова пэўным кампрамісам паміж класічнай школай (праблемы злачынства і пакарання) і антрапалагічнай (вучэнне аб асобе злачынцы).

Адносна пытання асобы злачынцы і прычынах злачыннасці Файніцкі прызнае не толькі біялагічныя фактары (спадчыннасць, схільнасць да чаго-небудзь і інш.), але і сацыяльную абумоўленасць чалавечых паводзін: беспрацоўнасць, дрэнныя жыллёвыя ўмовы, высокія цэны на прадукты першай неабходнасці, алкагалізм і інш. Менавіта гэтыя фактары вядуць да таго, што некаторыя групы людзей дэкласуюцца і становяцца носьбітамі “небяспечнага стану”. На думку

БДЭУ. Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт. Бібліятэка.

БГЭУ. Белорусский государственный экономический университет. Библиотека.°

BSEU. Belarus State Economic University. Library.

<http://www.bseu.by> elib@bseu.by